

УДК 574.47

**МЕТОДИ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТАНУ
СИНАНТРОПНИХ РОСЛИННИХ УГРУПОВАНЬ МІСТА ЖИТОМИРА**

Д.Р. Самчик¹, О.В. Гарбар², І.В. Хом'як³

^{1,2,3}Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. В. Бердичівська, 40,
Житомир, 10008, Україна

Синантропні рослини, входячи до складу флори рудеральних фітоценозів і є їхнім ключовим структурним елементом. Такий компонент, тісно зв'язаний із іншими структурними елементами і може слугувати їхнім індикатором. За допомогою цих індикаторів у кожній екосистемі, фітоценозі можна визначити ступінь його розвитку, завдяки дослідженням видів їхніх угруповань. Частина синантропних видів, можуть займати різні еконіші а в рудеральні угруповання будуть входити лише окремі популяції.

Завданням дослідження було визначити властивості змін ознак, певних параметрів рослин під впливом відносно різних умов навколишнього середовища.

Щоб охарактеризувати синантропність популяції застосовують два критерії: спонтанна присутність організмів в районі поселень людини без умисної діяльності людини; близьке співжиття з людиною або залежність від її діяльності

У місті Житомирі найбільш поширені такі представники синантропної флори: Бузина чорна (*Sambucus nigra*), лопух справжній (*Arctium lappa*), кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale*), підбіл звичайний, осот звичайний (*Cirsium vulgare*), мати-й-мачуха (*Tussilago farfara*), цикорій дикий (*Cichorium intybus*), пустирник п'ятилопатевий (*Leonurus quinquelobatus*), кропива дводомна (*Urtica dioica*), чистотіл звичайний (*Chelidonium majus*), пирій повзучий (*Elytrigia repens*), міський (*Geum urbanum*), грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris*), хвощ польовий (*Equisetum arvense*), конюшина повзуча (*Trifolium repens*), фіалка триколірна (*Viola tricolor*), грабельки звичайні (*Erodium cicutarium*), спориш звичайний (*Polygonum aviculare*), люцерна посівна (*Medicago sativa*), гравілат Подорожник великий (*Plantago major*). Це синантропні рослини таких родин як: Адоксові, Капустяні, Гречкові, Злакові, Кропивові, Подорожникові, Розові, Фіалкові, Макові, Геранієві, Губоцвіті, Бобові, Хвощові, Айстрові. Найчастіше тут зустрічаємо представників родини Айстрових (*Asteraceae*).

Це співвідношення між представниками різних родин відповідає описаному Я.П. Дідухом та П.Г. Плютою для аналізу степені трансформованості екосистем. Воно може використовуватися для індикації стану міських екосистем. Цей показник корелює із рівнем їхньої гемеробії, антропогенної трансформації, величину синантропізації, порушеності та величини антропогенного фактору. Для пристосування синантропних рослин до місця зростання вирішальними є екологічні умови. В несприятливих умовах рослини не можуть досягти максимального розвитку і дати повноцінне потомство. Сприятливі ж екологічні умови даватимуть змогу значній частині виду брати участь в агрофітоценозах. [9]

Склад і особливості сегетальних угруповань визначаються впливом на них різних факторів. Вирішальне значення в цьому процесі відіграють ґрунтові та гідрологічні умови а також особливості обробітку ґрунту. Також необхідний комплекс агротехнічних засобів. Все це призводить до формування комплексу синантропів, характерних для даних екологічних умов [8]. У роботі були застосовані різні методи: метод польових досліджень, методи визначення надземної фітомаси, методи статистичного аналізу

Процес дослідження надземної фітомаси синантропних рослин базується на методах зважування та вимірювання. Вимірювання синантропів *Amaranthus retroflexus*, *Urtica dioica*, *Lamium maculatum*, *Taraxacum officinale* здійснювалось таким чином: зважування рослини проводилось без кореня, витягнувши рослину з землі відразу після промивання зважується без зволікань, інакше рослина втратить багато вологи. Після чого записується вага кожної рослини виду (по 15 шт.). Для вимірювання висоти та площі проективного покриття використовується лінійка. У всіх представників кожного з виду по черзі вимірюється висота та площа, які поступово фіксуються.

Загалом, на синантропні угруповання фактори навколишнього середовища впливають таким чином, що в результаті їх дії в синантропів можуть змінюватись параметри (морфологічні ознаки), при цьому ознаки можуть регресувати або навпаки деградувати.

Література

1. Бурда Р.И. Антропогенная трансформация флоры / Р.И. Бурда. – К. : Наукова думка, 1991. – 168 с.
2. Бурда Р.И. Застосування методик оцінки антропоотолерантності видів вищих рослин при створенні «Екофлори України» / Р.И. Бурда, Я.П. Дідух // Укр. фітоцен. збірник. Серія С. – К., 2003. – № 1. – С. 34–44.

3. Дідух Я.П. Оцінка енергетичного потенціалу екотопів залежно від ступеня їх гемеробії на прикладі Словечансько-Овруцького кряжу / Я.П. Дідух, І.В. Хом'як // Укр. ботан. журн. – 2007. – Т. 64, № 1. – С. 62–77.
4. Дмитренко Д.Р., Хом'як І.В. Синантропні рослини міста Житомира // Біологічні дослідження – 2015: Збірник наукових праць. – Житомир: ПП «Рута», 2015. – С. 253-255.
5. Дмитренко Д.Р., Хом'як І.В. Інвазійні синантропні види рослин міста Житомира та його околиць. // Тези XI Всеукраїнської наукової on-line конференції студентів, магістрів та аспірантів з міжнародною участю «Сучасні проблеми екології» м. Житомир, 15 травня 2015 року. – Житомир: Видавництво ЖДТУ, 2015. – С. 39.
6. Дмитренко Д. Р., Хом'як І. В. Динаміка надземної фітомаси синантропних рослин міста Житомира // Біологічні дослідження – 2016: Збірник наукових праць. – Житомир: ПП «Рута», 2016. – С. 382-383.
7. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития / В.В. Протопопова. – К. : Наукова думка, 1991. – 204 с.